

ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Н.М. Салатюк, к.е.н.,

Національний університет харчових технологій

Розробка національної стратегії економічного зростання передбачає посилення уваги до раціонального природокористування і захисту навколишнього середовища від техногенного забруднення. Вдосконалення природоохоронної діяльності потребує підвищення ефективності екологічного управління, яке є важливою складовою економічного механізму управління підприємством.

Екологічне управління представляє собою процес розробки і реалізації стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на раціональне використання та охорону навколишнього природного середовища підприємствами та державою. Мета екологічного управління – це зменшення шкідливого впливу виробництва на довкілля, ощадливе використання природних ресурсів та зменшення енерго- і -ресурсомісткості одиниці продукції.

Екологічне управління передбачає використання таких економічних інструментів: податків; субсидій; кредитування; платежів за забруднення; цінових інструментів; продаж прав на викиди; продаж екологічних квот і дозволів на певну діяльність; екологічне страхування. Екологічне регулювання поділяється на прямі та непрямі методи, зокрема: встановлення економічних обмежень на господарську діяльність; створення систем екологічної сертифікації; ліцензування господарської та іншої діяльності з точки зору її впливу на навколишнє середовище; комплексна еколого-економічна експертиза діяльності, продуктів і послуг.

Ефективність екологічного управління на підприємстві залежить від розвиненості економічного механізму природокористування, який має такі складові: плата за спеціальне використання природних ресурсів підприємством; плата за забруднення навколишнього природного середовища та інші види

шкідливого впливу підприємства на довкілля; система фінансування і кредитування природоохоронних заходів; екологізація податкової і цінової політики; підтримка становлення і розвитку екоіндустрії.

Економічний механізм екологічного регулювання ґрунтується на концепції платності природокористування, яка спонукає підприємства до впровадження ресурсозберігаючих технологій і зменшення екологічних витрат. Сюди в першу чергу відносяться платежі за спеціальне використання природних ресурсів, що поділяються на шість видів: платежі за право користування природними ресурсами; плата за відтворення і охорону природних ресурсів; рентні платежі за якістю та місцем розташування природних ресурсів; штрафні платежі за понаднормове використання природних ресурсів; компенсаційні платежі за вибуття та погіршення якості ресурсів; плата за розміщення відходів виробництва. До екологічного регулювання відносяться платежі підприємств за забруднення навколишнього середовища. Економічна суть цих платежів полягає в тому, що підприємство-забруднювач змушений оплачувати економічні збитки від негативного екологічного впливу виробничих процесів на здоров'я людей, об'єкти житлово-комунального господарства, сільськогосподарські угіддя, водні, лісові та рекреаційні ресурси. При цьому платежі підприємств за забруднення стали основою для створення місцевих і державних фондів охорони навколишнього середовища. Плата за забруднення в межах гранично допустимих викидів входить у собівартість продукції, тобто включається до валових витрат і оплачується споживачем, чим реалізується принцип «споживач платить». Плата за понаднормове забруднення доповнюється штрафними санкціями, які сплачуються з прибутку підприємством-забруднювачем. Це стимулює виробника до зменшення рівня забруднення та застосування очисних споруд і екологічно-чистих технологій. Платежі за забруднення перерозподіляються таким чином: 70% – до позабюджетних місцевих фондів охорони навколишнього середовища; 20% – до позабюджетних обласних фондів охорони навколишнього середовища; 10% – до позабюджетного фонду Мінприроди України.

Критерієм для розрахунку платежів за забруднення є збитки від нього, які проявляються в моральному, соціальному, естетичному та економічному аспектах, але здебільшого оцінюються тільки економічні збитки, під якими розуміють фактичні або потенційні витрати на компенсацію втрат від забруднення. Економічні збитки виражаються як загальна сума збитків в промисловості, сільському, лісному і комунальному господарстві, а головне – від погіршення здоров'я населення. Сутність збитків від погіршення здоров'я населення полягає в недовиробництві ВВП через втрати робочого часу по непрацездатності, додаткові витрати на медичне обслуговування, виплати лікарняних, пенсій тощо. Дослідження показали, що в структурі економічних збитків від забруднення перше місце посідають збитки від погіршення здоров'я населення (37,9%), друге місце – збитки в комунальному господарстві (31,7%), третє – збитки в промисловості і транспорті (29%), четверте – збитки в сільському господарстві (до 1%).

Для зменшення збитків від забруднення застосовуються такі економічні інструменти: податки, збори, кредити на обмеження викидів, платні дозволи на викиди, квоти, граничні показники викидів, ліцензії, стимулювання екотехнологій та утилізації відходів, тощо. Основна мета використання цих інструментів – зменшити екологічні ризики, які передбачають не тільки зменшення вмісту шкідливих речовин в навколишньому середовищі, але і відсутність або зменшення захворюваності людей від забруднення природи.

Оцінка екологічного ризику для здоров'я і управління ризиком, тобто пошук шляхів його зменшення, повинні стати основними елементами екологічного менеджменту, спрямованого на досягнення таких кінцевих результатів, як збереження здоров'я людини і чистоти навколишнього середовища. В такому випадку змінюється економічний критерій господарської діяльності підприємства: не мінімум затрат на виробництво продукції, а мінімум збитків здоров'ю людини повинен визначати політику впровадження будь-яких технічних і технологічних нововведень на підприємстві.